

2. Кисляков В. П. Вступ до філософії науки: навчальний посібник / В. П. Кисляков, О. М. Дрозжанова, О. П. Ступак ; за наук. ред. О. М. Дубового. – Миколаїв : Видавництво НУК, 2011. – 125 с.

3. Копнин П. В. Гносеологические и логические основы науки / П. В. Копнин. – М. : Мысль, 1974. – 568 с.

4. Кримський С. Б. Запити філософських смислів / С. Б. Кримський. – К. : ПАРАПАН, 2003. – 240 с.

5. Попович М. В. Наука як частина культури / М. В. Попович // Вісн. НАН України. – 2007. – № 6. – С. 49–54.

6. Реэнт О. П. Сучасна історична наука в Україні: шляхи поступу / О. П. Реэнт // Український історичний журнал. – 1999. – № 3. – С. 3–22.

7. Самардак М. М. Філософія науки: напрями, теми, концепції / М. М. Самардак. – К. : ПАРАПАД, 2011. – 204 с.

8. Цехмістро І. З. Голістична філософія науки / І. З. Цехмістро. – Харків : Акта, 2013. – 279 с.

References

1. Aristotel'. Metafizyka / Chytanka z istorii' filosofii': U 6 kn. / Pid red. G. I. Volynky. – K. : Dovira, 1992. – 207 s. – Kn. I: Filosofija starodavn'ogo svitu.

2. Kysljakov V. P. Vstup do filosofii' nauky: navchal'nyj posibnyk / V. P. Kysljakov, O. M. Drozhanova, O. P. Stupak ; za nauk. red. O. M. Dubovogo. – Mykolai'v : Vydavnytvo NUK, 2011. – 125 s.

3. Kopnin P. V. Gnoseologicheskie i logicheskie osnovy nauki / P. V. Kopnin. – M. : Mysl', 1974. – 568 s.

4. Kryms'kyj S. B. Zapyty filosofsk'kyh smysliv / S. B. Kryms'kyj. – K. : PARAPAN, 2003. – 240 s.

5. Popovych M. V. Nauka jak chastyna kul'tury / M. V. Popovych // Visn. NAN Ukrainy. – 2007. – № 6. – С. 49–54.

6. Reэnt O. P. Suchasna istorychna nauka v Ukraini: shljahy postupu / O. P. Reэnt // Ukrain's'kyj istorychnyj zhurnal. – 1999. – № 3. – С. 3–22.

7. Samardak M. M. Filosofija nauky: naprjamy, temy, koncepcii' / M. M. Samardak. – K. : PARAPAD, 2011. – 204 s.

8. Cehmistro I. Z. Golistychna filosofija nauky / I. Z. Cehmistro. – Harkiv : Akta, 2013. – 279 s.

Kyvljuk O. P., Ph.D., National Pedagogical University
M. P. Drahomanova (Ukraine, Kiev), panyolga@ukr.net

The development of philosophy and methodology of science in Ukraine

Historical and philosophical analysis of the formation and development of the philosophy of science in Ukraine in the end of xx century & beginning of xxi century is implemented. Philosophy of science is considered in two aspects: firstly, as a tool for the realization of the task of methodological providing of cognition and familiarization of the world, that contributes to interdisciplinary synthesis and systematization of knowledge, and secondly, creates new cognitive techniques that are used by scientists in specific areas as a methodological basis for discovery of yet unknown laws of nature, theories of knowledge.

Keywords: philosophy of science, methodology, cognition, research knowledge.

Кивлюк О. П., доктор философских наук, Национальный педагогический университет им. М. П. Драгоманова (Украина, Киев),
panyolga@ukr.net

Развитие философии и методологии науки в Украине

Осуществляется историко-философский анализ становления и развития философии науки в Украине конца XX – начала XXI века. Философия науки рассматривается в двух аспектах: во-первых, как инструмент реализации задачи методологического обеспечения познания и освоения мира, бесспорно способствует междисциплинарному синтезу и систематизации знаний; во-вторых, создает новые познавательные приёмы, применяемые учеными в конкретных отраслях как методологическую основу для открытий еще неизвестных законов природы, теорий, знаний.

Ключевые слова: философия науки, методология, познание, исследование, знание.

* * *

УДК 167.7

Чернова Л. П.

кандидат філософських наук, Національний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова (Україна, Київ), lp_chernova@mail.ru

КОНЦЕПТ “НАУКОВА КАРТИНА СВІТУ” В СУСПІЛЬНО-ІСТОРИЧНОМУ ПРОЦЕСІ

Розглядається наукова картина світу тільки як один з аспектів загальної моделі епохи. При створенні єдиної картини світу враховуються всі її складники для знаходження найоптимальнішого основи або стрижня картини даного часу. Зроблено висновок, що наукова картина світу не тільки адекватно репрезентує наше сучасне розуміння цінності буття природи і людини. Вона створює більш адекватний образ еволюційного світу, тобто його передбачуваного майбутнього. Водночас у світлі цих уявлень усі попередні картини світу постають як актуалізовані лише потенції науки тієї чи тієї конкретної історичної доби.

Ключові слова: наукова картина світу, моделі епохи, цінності буття.

У сучасних філософських дослідженнях наявна істотна потреба щодо визначення місця, ролі і значення концепту “наукова картина світу” в суспільно – історичному процесі. Такий теоретичний аналіз конче необхідний, оскільки в кінці XIX – на початку XX ст. відбулися суттєві зрушення у самовизначенні нових галузей природничих і гуманітарних наук, що призвело до перегляду змісту і значення цілої низки понять. Зокрема, наукова картина світу у соціально-філософському аспекті постає багатовимірним об’єктом, що вимагає нових методологічних підходів.

Об’єкт загальної картини світу – весь світ, а не окремі його сфери.

Із розвитком емпіричного природознавства, після створення І. Ньютоном механіки як цілісної науки (висновки якої робляться із декількох вихідних положень – трьох законів класичної механіки і закону всесвітнього тяжіння) створюється можливість для формування першої природничо- наукової механічної картини світу. В цьому контексті слід назвати праці Ламберта, Лампаса, Декарта, Пуанкаре, Бекона, Гоббса, Локка, Спінози, Фарадея.

Пізніше поряд із загально – науковою картиною світу будувалися світоглядні концепції, що намагалися раціональними засобами обґрунтувати духовно цілісну сферу людського буття. Вже на початку XVIII ст. виокремилися такі концепти, як натуральна філософія (І. Ньютон), філософія пізнання (Дж. Локк), суспільно – політична (Дж. Віко, Ж. -Ж. Руссо), енциклопедична (Ж. Ламетрі, П. Гольбах, К. Гельвецій) і релігійна філософія (С. Кларк, Дж. Берклі). Наука цього періоду в загально методичному плані тяжіє до гносеології, що логічно завершується німецькою класичною філософією. (І. Кант, Й. Фіхте, Г. Гегель, Ф. Шеллінг, Л. Фейєрбах).

Місце і роль людини в системі наукової картини світу розкривається в працях В. Борзенкова, С. Кримського, Р. Міняйло, В. Сабадуха, А. Шило, Е. Мирзояна, І. Сало, В. Кузнецова, О. Тоффлер, М. Гайдеггер.

Формування сучасної наукової картини світу – складний і суперечливий процес. У ньому нерівномірно беруть участь усі складові картини світу, як конкретно-наукові, так і елементи ненаукової картини. Про те, яка ж з них є “головною” в панорамно-образному уявленні про світ, точиться чимало суперечок. У загальній картині світу поступово вимальовується безперервний ланцюг, який об’єднує інформацію з усіх сфер нашого жит-

тя, охоплюючи як природничо-наукове, так і гуманітарне знання.

Наукова картина світу – тільки один з аспектів загальної моделі епохи. При створенні єдиної картини світу враховуються всі її складники для знаходження найоптимальнішого основи або стрижня картини даного часу. Трапляється, що зміна картини не завжди збігається зі зміною суспільного духу доби. Духовна єдність доби включає світогляд, світосприйняття, світовідчуття, світоспоглядання, світоперетворення. Найчастіше під духом доби розуміють емоційно-ціннісну сферу світонастанов. Провідними тут є світоглядні ідеї, як наукові, так і ненаукові, або ж позанаукові, хибні й істинні, позитивні й негативні, але завжди ціннісно значущі, тому вони й виконують роль своєрідних еталонів світовимірювання.

Міфологічна картина світу назагал відображає регулярність та організованість світу як досконалу й довершену архітектурність, яка доступна безпосередньому людському спогляданню. Людина в цьому Універсумі постає активним чинником світотворення. У міфі вперше відбувається систематизація, переосмислення і водночас утвердження й примноження знання тієї доби. За допомогою міфів від покоління до покоління передавалося нагромаджене знання, спосіб пояснення світу, вказувалося на те, що потрібно робити і що забороняється під страхом смерті в тих або тих ситуаціях, тобто формувалися і передавалися певні соціальні норми, ідеали, приписи й оцінки [5].

Пізнаючи світ, осмислюючи своє місце в міфічній картині світу, людина отримувала ту практичну інформацію, якою відтак керувалась упродовж життя. О. Білокобильський вважає, що “міфічна картина світу консолідує примітивний колектив, задає поле спільної діяльності, робить суб’єктом досвіду все суспільство (як наявне на даний момент, так і включаючи майбутні покоління), а не окремих індивідів і, крім того, закріплює пріоритет за певними поведінковими алгоритмами, відсіваючи альтернативні варіанти” [3, с. 3].

Ціннісна зумовленість міфологічного світогляду вимагає усунення будь-яких нез’ясованих подій, які порушують уявлення про гармонію. Міфологічна картина світу всеохопна, вичерпна, доступна, гармонійна та практична. “Нам сьогодні важко уявити, якого високого ступеня єдності досягали ці архаїчні картини світу, як природно в них були поєднані в органічне ціле тваринний і рослинний світ, людина і соціум, простір і час (минуле, майбутнє і теперішнє), природа і весь всесвіт” [1, с. 60]. Саме тому міф є картиною світу, що має стійкий механізм розв’язання конфліктів і не ставить під сумнів світовий порядок.

Отже, якщо говорити про міф як про певну епоху, що передусє розвитку наукової свідомості, то він – не вигадка, а містить у собі строго визначену структуру, постаючи поєднанням свідомості та буття. При цьому варто розуміти, що міф мав свою власну, внутрішню логіку в рамках пізнання-сприйняття, яка була не менш жорсткою в дотриманні заданих правил. Проте логіка міфу відрізняється од тієї класичної, до якої ми тепер звикли.

Логіка міфу може водночас заперечувати і стверджувати протилежні судження. І це не буде абсурдом. Скоріше навпаки, неприпустимість – ось справжній аб-

сурд у міфі. Все, що відбувається в міфологічних оповідях насичене своєрідною логікою чудесного. В основі правил логіки міфу лежать зовсім інші передумови, оскільки цей тип мислення не абстрактний, а конкретний. Логіка міфу не розчленовує, а, навпаки, намагається об’єднати в єдиній свідомості буквально все, що правда, в образно-метафоричній формі. Тому міфологічна картина світу – перший крок до впорядкування, узагальнення та наочного мислення.

Міфологічна картина уособлює символічну значущість і цінність навколишньому світу. Проте в ній немає розрізнення між мораллю, естетикою, логікою, оскільки це унеможливило б сам міф, убивало б його силу, його синкретичну самоцінність. Незважаючи на це, міф дає нам багатий матеріал для аналізу пріоритетів, алгоритмів поведінки, цінностей, цілей тощо.

Динаміка науково-філософського мислення фіксувала й упорядковувала спочатку чуттєвий досвід, виявляла загальні категорії, а потім пояснювала будову світу, основи і призначення. Антропологічний поворот у філософії зумовлений самою логікою пізнавального процесу: від фізики до гносеології. У центр науково-філософських пошуків ставиться гуманітарна проблематика. Починається перехід від абстрактних космологічних пошуків до соціально-культурних практичних питань. “Історично склалося, – вважає К. Поппер, – що вся західна наука – результат грецького філософського припущення щодо космосу, світового порядку. Спільними предками всіх філософів і вчених є Гомер, Гесіод і досократики. Визначальним для них є дослідження структури всесвіту і нашого місця в цьому всесвіті, включаючи проблему нашого знання всесвіту (ця проблема, наскільки я бачу, залишається вирішальною для всієї філософії)” [6, с. 184]. Проблема людини була пов’язана з визначенням специфіки власне людського смислу, того, що відмінне від природного буття. Так, завдання Сократа і його послідовників полягало в експлікації найістотніших ознак, характеристик і можливостей людини, яка своєю сутністю розкриває таємницю буття.

І в міфологічній, і в релігійній свідомості вищі сили наділені антропоморфними рисами. Проте, якщо у міфах боги не знають моралі, а тільки “свою природу”, їхня діяльність передбачена, визначена самою природою, то в релігії Бог – священний. Він – найбільша абсолютна цінність і водночас носій етичних принципів.

Формування картини світу відбувається за допомогою різних типів людського пізнання (буденного, художнього, наукового). В життєдіяльності людей картина світу виконує ряд важливих функцій, зокрема, наповнює культурним змістом сприйняття оточуючих речей, опосередковує людські комунікації, сприяє виробленню програми практичної поведінки, орієнтації людини в світі соціальних явищ, у реалізації прийнятого способу життя. Вирішальна роль у становленні картини світу належить предметно – практичній діяльності людей та науковим відкриттям і досягненням.

Макс Вебер вважав, що “картини світу” визначають шлях, яким динаміка інтересів просуває людську історію по розвитку. Він визнав існування трьох способів світоглядного ставлення людей до світу: 1) конфуціанство і даосизм; 2) індуїзм і буддизм; 3) іудаїзм і християнство. М. Вебер стверджував, що суть

першого світогляду складає пристосування до світу, другого – втеча від нього, третього – оволодіння світом; визнавав, що в кожній із цих ментальних світоглядних програм містяться в зародку відповідний “образ” і “стиль” життя людей, кожному з них відповідає система етичних норм і правил співжиття, типи раціональності тощо [2, с. 152].

В усі часи люди прагнули об’єднати елементи чи фрагменти свого досвіду (пізнавального або практичного) в певну систему знань. Справді, пізнати світ, орієнтуватися в розмаїтті його явищ людина була здатною, лише знаючи зв’язки між ними, зводячи світ до певного (мінімального) числа “начал”. Тільки це давало можливість побачити його як цілісну систему взаємодіючих елементів, зробити “зрозумілим”. Недивно, що й сучасна наука не може обійтися без створення моделі світу, однією з логічних форм якої і є наукова картина світу. Історичними формами таких моделей світу стали міфологія, релігія, філософія та наука. Найприйнятнішою і найпоширенішою нині є наукова картина світу, яка базується на пізнанні людиною дійсних зв’язків і відношень навколишнього світу, необхідних їй у різноманітній практичній діяльності, передусім матеріального характеру. Наукова картина світу включає насамперед комплекс знань про факти і закони світу, а також методи отримання необхідних знань. На основі наукової картини світу здійснюється активне осягнення істини, законів природного і соціального буття.

Наукова картина світу базується на природничо-науковому й гуманітарному світогляді. У природничо-науковій складовій світогляду синтезуються знання про об’єктивний світ шляхом узагальнення досягнень природничих наук і, частково, соціальних (матеріально-економічна й виробнича сфери) як галузей прикладного природознавства.

На відміну від природничо-наукової, гуманітарна складова, насамперед, синтезує знання про суб’єктивний світ і його взаємини з навколишнім середовищем: людьми, соціумом, природою. Гуманітарна складова є атрибутивною для життя будь-якого суб’єкта, вона складається в сукупність життєво важливих знань і слугує основою практики міжособистісних та інших взаємин людини зі Світом.

Наукова картина світу як синтетична форма теоретичного знання репрезентована різними науковими дисциплінами в конкретний соціокультурний період їхнього розвитку. Призначення наукової картини світу створювати образ, аксіологічно забарвлену теоретичну модель об’єктивної дійсності, що накладає, з одного боку, певні обмеження на можливості створення нових гіпотез, але й допомагає, з іншого боку, розвивати предметну сферу науки.

Поняття “наукова картина світу” ввійшло до наукового вжитку в середині ХХ ст., проте його зміст до цього часу залишається недостатньо визначеним. В Україні воно вперше сформульовано в “Філософському словнику” [10, с. 326-327]. Це поняття тут чітко не відмежоване від понять “світогляд”, з одного боку, та “наукова теорія” або “наукова система знань” – з другого. Відсутнє також якісне одне визначене науковцями поняття “наукова картина світу” (НКС).

Який же зміст у нього вкладається? Якою є сучасна наукова картина світу?

Картина світу традиційно розглядається науковцями у контексті зустрічі конкретної особистості зі світом. Прагнення людини до осягнення того, як влаштований світ, зіштовхується з надзвичайною складністю побудови, системних і одночасно об’єктивованих уявлень про світ. Тим часом сучасна психологічна наука стверджує, що людина здатна сприймати світ цілісно, незалежно від віку, рівня освіти тощо.

Поняття “картина світу” – міждисциплінарне, оскільки є предметом дослідження різних наук: філософії, психології, педагогіки, культурології. Паралельно з ним використовується ряд інших понять: “образ світу”, “когнітивна карта”, “модель універсуму”, “модель світу” “схема світобудови”, “уявлення про себе й про світ”. Частина дослідників вважає їх майже синонімічними. Інша частина вбачає в сутності цих понять суттєві відмінності, і, на їхню думку, вони повинні використовуватися як взаємодоповнюючі, але не взаємозамінні. На їхню думку поняття “образ світу” і “модель світу” можуть розкривати два різних змістовно-сміслових рівні в системі цілісних уявлень про об’єктивну дійсність.

У науці існують різні підходи до класифікації картин світу. В теорії пізнання виділяють шість домінуючих картин світу: міфологічну (характеризується неподільністю сприйняття світу, наявністю персоніфікованого міфологічного героя, конкретністю, метафоричністю та символічністю образів); схоластичну (в межах цієї картини світу природа й суспільство трактуються як деякий шифр, текст, який можна (або не можна) прочитати, розшифрувати, зрозуміти, інтерпретувати); механістичну (природа й суспільство характеризуються як механізм, машина, які виконують характерні функції); статистичну (суспільство й природа розуміються як баланс різних сил природних, культурних, економічних, політичних, соціально-побутових, особистісних” групових тощо); системну (природа й суспільство характеризуються як організована система, що складається з підсистем та елементів, які здатні до змін, але забезпечують цілісність та життєстійкість як підсистем, так і великих систем); пал/центричну (реальність трактується як мозаїка, набір елемента оточуючого світу, пов’язаних і структурованих кожного разу в інакший спосіб, залежно від векторів розміщення сил).

Згідно із функціональною класифікацією А. Н. Суворової виділяються такі картини світу: вітальна (уявлення про впорядкованість світу); аксіологічна (включення системи цінностей пізнання і перетворення); гносеологічна (наявність певного обсягу глибини знань про світ); соціальна (організація життєдіяльності людини в структурі соціуму); герменевтична (пояснення світу через комунікації і взаєморозуміння між людьми); прогностична (побудова схеми майбутнього); пояснювальна (встановлення зв’язків і відношень світу); нормативна (закладання моральних зразків поведінки); прагматична (розв’язання проблем життєдіяльності через систему уявлень про закони і закономірності світу); світоглядна (основа життєдіяльності) [7].

Базуючись на способах відображення світу суб’єктом, дослідники розрізняють буденну, міфологічну, релігійну, художню, наукову, філософську, морально-етичну картини світу [4].

Буденна картина світу. Формується з найдавніших часів. Містить у собі достатній та необхідний мінімум

знань про різнопланове й різнобічне життя людини. Ця картина світу дає необхідні знання для базового життєзабезпечення побуту людини й суспільства.

Міфологічна картина світу. Дійшла до нас із глибокої давнини. В основі міфологічної картини світу лежить глибокий зв'язок людини й природи на основі творчої уяви. Міфологічний світогляд базується на уяві, фантазії, чуттєво-емоційному підході до явищ навколишньої дійсності, передбачає бачення світу досконалим, цілісним, в ньому – частина світового порядку. Важливою для сучасної людини є та мудрість віків, яка передається із покоління в покоління і не повинна бути забутою.

Релігійна картина світу. В цій картині світу головним постулатом є те, що наша тілесно-матеріальна дійсність не є єдино самостійною, а самодостатня і є результатом творіння Бога або богів. За своїм змістом релігійна картина світу значною мірою синкретична: вона обслуговує світоглядний, моральний, етичний і практичний аспекти буття людини, які пронизані смислами релігійної віри. Ця картина світу досить практична і значною мірою визначає життєвий устрій і поведінку віруючих людей.

У міфології вже наявні ціннісні характеристики (судження про корисне й шкідливе добро і зло, прекрасне і потворне). Міфологічна картина світу містить аксіологічні потенції, що проявляються через уявлення про досконалість і доконечність, скінченність і гармонійність, ритм і міру, хоча ціннісний аспект від когнітивного ще не відокремлювався. Вона виражає символічну значимість і цінність оточуючого світу, проте в ній ще відсутня диференціація когнітивних, моральних, естетичних і сакрально-релігійних цінностей, оскільки це знівелювало б унікальну синкретичну самоцінність і духовну силу міфології.

Художня картина світу. Художня картина світу нерозривно пов'язана з мистецтвом, естетичними почуттями і смислами буття на основі понять краси, гармонії, прекрасного у світі. Художня картина світу є складовою частиною світогляду певної епохи, входить до культури, де вона постійно коректується і розвивається в ході створення нових творів мистецтва, стимулюючи, появу нових оригінальних художніх конструкцій. Тобто, художня картина світу (емоційно-чуттєва, художньо уявна картина буття) формується на базі еволюції мистецтва.

Морально-етична картина світу. В центрі її уявлення про добро як найважливішу світову основу і спосіб існування людини у злагоді зі світом. Морально-етична картина світу включає в себе основні норми, заповіді моральної поведінки людини; на філософському рівні узагальнює багату і різнобічну моральну практику; розкриває сутність понять і реальності; осмислює загальні етичні категорії; створює етичні філософські концепції світоставлення Людини й Суспільства.

Філософія виконує інтегративну і методологічну функції у формуванні наукової картини світу. Як особлива культурна реальність остання почала складатись і набувати значимість у XVII-XVIII ст. При цьому в якості світоглядного образу вона виробляється не тільки загальною сукупністю наук. Якби останні були єдиними учасниками цього процесу, то його результат навряд чи зміг прийняти який-небудь цілісний характер, оскільки картини світу основних наукових дисциплін – фізики,

біології соціології, історії – важко сумістити одна з одною. Суспільство і світ людської культури підпорядковані іншим закономірностям, ніж біологічний і фізико-хімічний світ. Тому у факті існування наукової картини світу відчутна не тільки участь в її виробленні основних наук про природу і людину, але й інтегруюча дія домінуючих в суспільстві філософських уявлень. Тут має місце двоякий процес: філософський світогляд вбирає в себе результати великих наукових відкриттів, але і сам він суттєво впливає на напрям наукового пошуку. Цей факт відмітили багато вчених. Так, один із провідних природодослідників XX ст. В. Гейзенберг писав: "Філософське мислення, що панує у даному столітті чи культурному середовищі, визначає той розвиток природознавства, який стає вирішальним" [8, с. 331].

Слід також відмітити, що у формуванні наукової картини світу внесок філософії і науки опосередкований складними процесами, що відбуваються у суспільній свідомості. Так, визначення домінуючого впливу на формування наукової картини світу тієї чи іншої науки або наукової теорії (наприклад, ньютонівської механіки у XVIII ст. чи дарвінівської теорії еволюції у другій половині XIX ст. не є просто наслідком теоретичних і філософських дебатів у науковому співтоваристві. Це скоріше своєрідне резюме практичного і культурного значення цих наук і теорій в житті суспільства. Важливо також підкреслити, що науковим картинам світу властива деяка інерційність, яка вказує на необхідність серйозного випробування нових ідей, що продукуються наукою.

Насамкінець важливо зазначити, що постнеокласична наукова картина світу не тільки адекватно репрезентує наше сучасне розуміння цінності буття природи і людини. Вона створює більш адекватний образ еволюціонуючого світу, тобто його передбачуваного майбутнього. Водночас у світлі цих уявлень усі попередні картини світу постають як актуалізовані лише потенції науки тієї чи тієї конкретної історичної доби.

Список використаних джерел

1. Будко В. В. Философия науки : учебное пособие / В. В. Будко. – Х. : Консум, 2005. – 268 с.
2. Заблуждающийся разум? Многообразие вненаукового разума : [сборник / отв. ред. и сост. И. Т. Касавин]. – М. : Политиздат, 1990. – 461 с.
3. Койре А. Очерки истории философской мысли / А. Койре : [пер. с фр.; общая ред. А. П. Юшкевича]. – М. : Прогресс, 1985. – 286 с.
4. Кудрявцева О. А. Гуманитарная картина мира в системесовременного значения (философско-методологический аспект) : дис. ... канд. филос. наук / О. А. Кудрявцева. – Барнаул, 2004. – 156 с.
5. Мареев С. Н. Классическая философия и "философия науки" : монография / С. Н. Мареев ; [Современная гуманитарная акад.]. – Москва : Изд-во Современного гуманитарного ун-та, 2009. – 320 с.
6. Постнеклассика: философия, наука, культура / [отв. ред. Л. П. Киященко, В. С. Степин]. – СПб. : Мир, 2009. – 672 с.
7. Суворова А. Н. Картина мира и проблема ее типологизации: дис. ... канд. филос. наук : 09.00.01 / Алевтина Николаевна Суворова. – Самара, 1996. – 176 с.
8. Философия : [учебник] / [отв. ред. В. Д. Губин]. – 2 издание. – М. : Проспект, 2004. – 331 с.
9. Философський словник / [за ред. І. В. Шинкарук]. – К. : РВФ Поліграфкнига, 1973. – 600 с.

Chernova L. P., candidate of philosophical sciences, National pedagogical university, the name of M. P. Dragomanova (Ukraine, Kyiv), lp_chernova@mail.ru

Konceptis a “scientific picture of the world” in publicly–historical process

The scientific picture of the world is Examined only as one of aspects of general model of epoch. At creation of the unique picture of the world all its components are taken in to account for finding most optimum of basis or bar of picture of this time.

A conclusion is done, that the scientific picture of the world not only adequately presents our modern understanding of value of life of nature and man. It creates more adequate appearance of the evolving world, that him the predictable future. At the same time in the light of these presentations all previous pictures of the world appear as science potencies actualized only that or those concrete historical days.

Keywords: scientific picture of the world, model of epoch, value of life.

Чернова Л. П., кандидат философских наук, Национальный педагогический университет, им. М. П. Драгоманова (Украина, Киев), lp_chernova@mail.ru

Концепт “научная картина мира” в общественно–историческом процессе

Рассматривается научная картина мира только как один из аспектов общей модели эпохи. При создании единственной картины мира учитываются все ее составляющие части для нахождения самого оптимального основы или стержня картины данного времени. Сделан вывод, что научная картина мира не только адекватно представляет наше современное понимание ценности бытия природы и человека. Она создает более адекватный образ эволюционирующего мира, то есть его предсказуемого будущего. В то же время в свете этих представлений все предыдущие картины мира появляются как актуализированные лишь потенции науки той или тех конкретных исторических суток.

Ключевые слова: научная картина мира, модели эпохи, ценности бытия.

* * *

УДК 37.013.74

Бак М.

кандидат педагогічних наук, здобувач, Національний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова (Україна, Київ), ranyolga@ukr.net

**ПОТРЕБА МОДЕРНІЗАЦІЇ ТА ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ –
ВИКЛИК НОВІТНЬОЇ ЕПОХИ**

Сьогодні надзвичайно важливим для суспільства є вибір політики його трансформаційного розвитку. Тому Україні може стати в нагоді досвід країн Центральної та Східної Європи з притаманними їм моделями інноваційного модернізаційного розвитку. Зокрема, на особливу увагу заслуговують інноваційні моделі створення у державі інституцій демократичного поступу. Такий поступ можливий, якщо в країні створюються умови для розвитку правової, соціальної та матеріальної інфраструктури ринкової економіки. З огляду на це потреба модернізації та інноваційного розвитку України розглядається як один із викликів сучасної доби.

Ключові слова: модернізація, трансформація, демократичний розвиток, інноваційний розвиток.

Досвід країн Центральної та Східної Європи (ЦСЄ), які на декілька років раніше від України приступили до модернізації економіко–політичної системи і формування демократичної системи громадянського суспільства, правової держави, інноваційної ринкової економіки, заслуговує на пильне та глибоке вивчення. Використання цього досвіду з урахуванням специфічних умов нашої країни дозволить уникнути багатьох помилок, прискорити формування ефективно функціонуючого господарства, політики і соціуму моделі “інноваційного модернізаційного розвитку”.

Оскільки країни ЦСЄ, так само, як і Україна, борються зі спадщиною тоталітарного минулого та різноманітними стагнаційними явищами посткомуністичної дійсності, їх вибір політики трансформації є надзвичайно важливим. Нині, після повалення старого режиму і здійснення більшої частини заходів періоду технократичної стабілізації та лібералізації, настав слушний час для широких дебатів про те, якого типу суспільства хо-

чуть розбудувати посткомуністичні країни в результаті свого розвитку. Зрештою, від сьогоднішнього політичного вибору залежить майбутнє нації.

Повна економічна трансформація посткомуністичних країн безпосередньо пов'язана з інтеграцією в єдиний економічний та політичний простір. Більшість країн Європи прагнуть повного членства в Європейському Союзі, який виступає центром інтеграції. Розширення ЄС має за мету побудову Європи без політичних або економічних розмежувань.

Водночас, економічна, суспільно–громадська і політична трансформація та інтеграція в Європу не повинні відкидати національну різноманітність: географічні, історичні, культурні та політичні відмінності країн. І ми впевнені, що в міру подальшого трансформування країн ЦСЄ національна самобутність кожної з них зростатиме. Адаже проблеми, що постають сьогодні перед Чеською Республікою, Естонією чи Словенією, за своїм вибором, типом та рівнем різко відрізняються від проблем Румунії, України і, звичайно, Росії. Тому зрозуміло, що запропонувати єдиний для всіх країн ЦСЄ проект реформ неможливо. Проте ми спробуємо запропонувати такий підхід до аналізу перехідного періоду, який триває від другої половини 1990–х – початку 2000–х років, завдяки якому можна одержати більш точні соціально–політичні рецепти, актуальні для конкретних умов кожної країни ЦСЄ.

Найбільш суттєвий момент стосується необхідності створення у державі інституцій демократичного розвитку. Успішна політична трансформація, вивільнення творчої енергії громадянського суспільства є обов'язковою умовою прогресивного економічного розвитку держави. Його початковий поштовх залежить головним чином від державної грошової, фінансової і зовнішньоторгової політики. Наступний поступ можливий, якщо в країні, що розвивається, створені умови для розвитку правової, соціальної та матеріальної інфраструктури ринкової економіки. Для ефективного переходу до сучасної капіталістичної економіки, здатної конкурувати з економіками ОЕСР (Організації економічного співробітництва та розвитку) і решти світу, така країна повинна забезпечити національний трансформаційний процес необхідними ресурсами: інвестиційними, людськими, матеріальними. Для цього необхідно відмовитися від політики “дезертирства держави” [1, с. 16–18], тобто її усунення від впливу на суспільні процеси, характерне для посткомуністичної ейфорії.

Звичайно, треба взяти до уваги комуністичну спадщину державного провалу, а також характерні для багатьох країн, що трансформуються, реалії неадекватної і неефективної системи громадянського адміністрування. Специфічна проблема, що постала перед перехідними економіками, – це демонтаж державного апарату та надмірних структур надіндустріалізованих економік з одночасним конструюванням нової держави і нової економічної бази, конкурентноздатної на світовому ринку, а також підтриманням зайнятості та забезпеченням стабільного покращення рівня життя для всіх. Складність і суперечності такого подвійного завдання полягають у необхідності одночасного демонтажу й конструювання, заповнення системного вакууму – цього джерела більшості економічних порушень, від яких